

Газета 1998 — жыл
1-сентябрден баслап
шыға баслады

19 ИЮНЬ

1997 жыл

№ 20 (27)

ПИИШЕМБИ

сатыуда еркин баҳада

АДАМ ХЭМ НЫҒЗАМ

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ХУҚЫҚ ҚОРҒАҰ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК—ХУҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСЫ

Семинар кеңес болып өтті

комитет баслығы Н.Исмаилов хэм Ташкент Юридика институтының профессоры Ш.Шарахмедов кең түрде шығып сөйледі.

Буннан соң сөзге шыққан Қарақалпақстан Республикасы Прокурорының орынбасары Д.Худайбергенов, Республика Жоқарғы Суды баслығының орынбасары А.Султансуенов, республика хожалық судының судьясы А.Ибрагимова, «Қарақалпақпахтасанааттарлау-сатыу» мәмлкетлик акционерлик бирлеспесиниң юрист—мәсләхәтшиси А.Ал-

туевлар додаланып атырган Хожалық хэм Пуқаралық Процессуал Кодекслери-ниң жойбарлары тууралы пикир—усынысларын билдирип, олардың айырым статьяларына қосымшалар хэм өзгерислер киргизиу бойынша өзлериниң усынысларын берди.

Семинарда Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң баслығы У.Әширбеков жууамақлау сөз сөйлеп, додаланып атырган жойбарлардың әхмийетине жыйналғанлардың дыққатын қаратып, бул мәмлкетлик хуж-

жетлер бизиң хуқықый — демократиялық мәмлкетимиздиң нурлы келешегі үшін бағдарланған болып, ол халықтың мәпи үшін сөзсиз хызмет ететугынын атап өтті.

Семинар—кеңеске Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңеси баслығының орынбасары Р.Йулдашев, Жоқарғы Кеңестің комитет баслығы Ж.Садықов, Олий Мажлистиң Юридика бөлминиң баслығы А.Юлдашев, Өзбекстан Республикасы Жоқарғы Хожалық суды баслығының орынбасары М.Омаров, Жоқарғы Хожалық Судының судьясы М. Насруллаев, Өзбекстан Республикасы Жоқарғы Судының судьясы Э. Бурханов қатнасты. (Қарақалпақстан мәлимлеме агентлиги).

10июнь күни Нөкисте Өзбекстан Республикасының Хожалық Процессуал Кодекси хэм Пуқаралық Процессуал Кодекси жойбарларын додалауға бағышланған семинар—кеңес болып, оған бизиң республикамыздан сайланған Олий Мажлис депутатлары, хуқық қорғау, суд уйымларының, сондай—ақ ғалаба хабар қуралларының үекиллери қатнасты.

Семинар—кеңесті Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң баслығы У.Әширбеков кирис сөз бенен ашты хэм алып барды.

Семинарда додаланып атырган жойбарлардың тийкарғы мазмуны, мақсети хэм хәзир хәрекет етип турған кодекслерден өзгешеликлері жөнинде Олий Мажлистиң

Республикамыз аймағындағы егин жерлерден нәтижелі пайдалану үшін жерлерди тәрбиялау, минерал төгинлер менен тәмийнлеу ең баслы ұазыйпалардың бири. Усыларды әмелге асырғанда ғана биз жерден мол өнім, мол зурәт алыуға ерисемиз. Бирақ, Республикамыздың айырым районларында жерлерди минерал төгинлер менен тәмийнлеуде бир қанша кемшиликлер жүз бермекте. Бул кемшиликлер Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы тәрелинен бақлау тәртинде тексеріу жұмыслары нәтижесинде анықланды.

Атап айтқанда ауыл хожалығы егинлері үшін керекли болған минерал төгинлерди ашық хауада сақлау хэм усы ашық хауада сақлау нәтижесинде хауаны патаслау хэм басқа да нызамға жат хәрекетлер анықланды. Мысал үшін Шоманай районындағы Я. Ильясов басқарған №8-агроучасткасында 4 тонна (80 қалта) аммиак селитрасы алып келингенлигине қарамастан, үсти бастырыусыз, ашық хауада турғанлығы, 1996 жылдың егислигине пайдаланылмай қалған 2 тонна аммиак селитрасы, 1,5 тонна глуханит төгинлері ашық хауада зая болып атырғанлығы, усы хожалықтың №4 агроучасткасында (басқарушысы И. Аширбаев) 1996 жыл 5-6 декабрь күнлері алып келинген 18 тонна (360 қалта) аммиак селитрасының дөгереги қоршалмай, үсти бастырылмай ашық хауада турғанлығы, соның менен бирге усы райондағы «Ай-бүйр» хожалығының №3 агроучасткасында (басқарушысы Қуназаров) 10 тонна (200 қалта) аммиак селитрасы, 20 тонна сульфат аммоний төгинлері қараусыз қалып, хауаның патаслануына өз тәсирин тийгизип атырғанлығы анықланды. Мине усы жоқарыда атап өтилген хожалықларының агрономлары менен басшы хызметкерлері қарсына Өзбекстан Республикасы «Хәкимшилик жууапкершилик хәққиндағы» Кодексиниң 89-статьясы менен олардың хәр қайсысына тийисли жөриймалар салынды.

Сондай-ақ, Кегейли районындағы «Кегейли» дийхан-фермер хожалықлары бирлеспесинде минерал төгинлерди сақлауын жайы болуына қарамастан, хожалықтың 320,5 тонна минерал төгинлері бирлеспесиниң фермер хожалықларына болистрип берип жиберилип, нәтижеде ашық хауада сақланып атырғанлығы анықланды.

Мысал үшін, усы бирлеспесиниң №1-дийхан-фермер хожалығында 46,5 тонна, №2-дийхан-фермер хожалығында 192 тонна, №3-дийхан-фермер хожалығында 31,8 тонна, №4-дийхан-фермер хожалығына 50 тонна, №5-дийхан-фермер хожалығына 57 тонна, №6-дийхан-фермер хожалығына 44 тонна, №7-дийхан-фермер хожалығына 72 тонна минерал төгинлерди сақлау үшін арнаулы орынлары болмасада тарқатып берип жиберилген, нәтижеде бул минерал төгинлер ашық хауада таслап қойылғанлығы анықланды.

Сонлықтанда, усы Кегейли дийхан-фермер хожалықлары бирлеспесиниң баслығы К. Алимбетовқа тез күнлер ишинде минерал төгинлерди арнаулы орындарға апарып сақлауды тәмийнлеу хәққинде көрсетпе келтирилди.

Соның менен бирге усындай жағдайлар, усы райондағы «Халқабат» дийхан-фермер хожалықлары бирлеспесинде де анықланды.

Булардан басқада бир қанша жағдайларда минерал төгинлерди урлау, талан-тараж қылыу жағдайларына жол қойылып атырғанлығы анықланды.

Мысал үшін, Шымбай районындағы «Агрохимсервис» кәрханасының склад меңгеріушиси К. Аминов пуқара Б. Раметуллаев пенен бирликте усы кәрханаға тийисли болған «сульфааммофос» минерал төгининен 5 тоннасын Хорезм областы, Гүрлен районында жасаушы пуқара К. Ачиловқа сатқан жеринде услашып олардың қарсысына Өзбекстан Республикасы Жынаят Кодексиниң 167-статьясы 2-бөлими «А» хэм «Б» бөнтлері менен жынаятлы ис қозғатылды. Хәзирги күнде жынаятлы истиң дәслепки тергеу хәрекетлері тамамланып Шымбай районы судында қаралмақта.

Қараөзек районындағы «Қаршығалы» хожалығының тәмийнлеуші ұазыйпасын атқарушы Ж. Ахметов усы хожалықтың селитрасынан 120 қалта (4600 кг.) селитраны усы хожалықта ислеуші Шымбай районы Қ. Әуезов атындағы хожалықта жасаушы пуқара Д. Мамутовқа 2500 сұмға сатқан уақытнда услашып, оның қарсысына Өзбекстан Республикасы Жынаят Кодексиниң 167-статьясы 3-бөлими менен жынаятлы ис қозғатылып, тергеу хәрекетлері алып барылмақта.

Сондай-ақ, Төрткүл районындағы «Узбекстан» жамоа хожалығының орайлық складындағы усы хожалықтың аммиак селитрасының 1997 жыл 17-

КЕМШИЛИКЛЕРДИ САПЛАСТЫРАЙЫҚ

апрель күни пуқаралар Р. Жуманазаров, К. Киргеновлар 8 қалта 400 кг. аммиак селитрасын хэм Р. Жуманазаров 3 қалта (150 кг) аммиак селитрасын урлаған. Сонлықтанда усы пуқаралардың қарсысына Өзбекстан Республикасы Жынаят Кодексиниң 169-статья 1-бөлими менен жынаятлы ислер қозғатылып тергеу хәрекетлері алып барылмақта.

Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы жоқарыда атап өтилген мәселелерден тысқары ауыл хэм суу хожалығы министрлигине қараслы хожалықтарда хуқық қорғау уйымлары менен биргеликте, тийисли кәнийгелердиң қатынасуында ғалле, пахта, техника хэм басқа да ауыл-хожалық егинлерин басқылап, заялап, ысырапкершиликке, урлық, талан-таражлықтың алдын алыу тағы да техниканы сақлау тәртин белгилеуші нызамлардың орынланыуы бойынша улыўма бақлау тәртинде тексеріу өткерилди. Бул тексеріулер нәтижесинде де айырым районларда бир қанша нызам бузыушылықтардың ушырап атырғанлығы анықланды. Мәселен «Қоңырат» дийхан-фермер хожалықтары ассоциациясындағы тексеріу нәтижесинде, усы хожалықтың «Шоманай» бөлимінде К. Сапаров басқарған №4 бригаданың бийдай атызына И. Иमतовтың 10 бас қара малы 1005 гектар жердеги бийдайды заялап, нәтижеде хожалыққа 5000 сұмлық зыян келтирген. Район прокуроры тәрпинен бул хәрекетлерди үйренип шығып усы хожалықтың бригада баслығы Ж. Сапаров хэм бийдай атыз қарауылы И. Сапаровларды өз лауазымларынан босатыу үшін «Қоңырат» хожалығы баслығы М. Куденовқа көрсетпе келтирилди.

Бундай мысалларды «Қоңырат» районының Хорезм ширкетлер бирлеспесинде де көриуе болады. Бул жерде де бийдай атызларына қараусызлық нәтижесинде 9 бас қара маллары түсип 1245 сұмлық зыян келтирген. Мине булардың барлығы жууапкер тәрептердиң итибарсызлығынан келип шығып отыр.

Усындай итибарсызлық нәтижесинде Тахтаөпир районы «Жаңа-дөрья» хожалығында О. Райымбергенов қарауындағы бийдай атызына жергиликли пуқаралардың жөми 20 бас жылқысы түсип, 0,30 гектар жердеги бийдайды басқылап 9000 сұм зыян келтирген. Бул нызамлардың бузылуы жағдайларын сапластыруды жолға қойуы мәселеси «Жаңа-дөрья» хожалығы баслығы А. Абдинайымовқа усыныс келтирилди.

Районларда хожалық мүлклериниң сақланыуы бойынша өткерилген тек-

серіулер нәтижесинде де бираз кемшиликлер жүз бергенликлері анықланды.

Жоба бойынша хожалықта 3366 гектар жерге хәр түрли ауыл хожалық егинлерин егуі орнына 3166 гектар жер егилген. Яғный жобадан 200 гектар жер кемис егилген. Ал хожалықтағы техника қураллары (пахта теріу машиналары хэм тағыда басқа) мәселелериде жақсы емес.

Сондай-ақ хожалықтың жанар май бойынша склад меңгеріушиси О. Айманов жууапкершилиндеги 361 сұмлық жанар май, ауысық бөлеклер склад меңгеріушиси А. Мәуленбергенов жууапкершилиндеги бийдай тұқымынан 1275 сұмлық 51 кг. бийдай тұқымының кемис екенлиги анықланды. Тийисли шаралар көриу, бул нызам бузыушылықты сапластыруу үшін район прокуроры тәрпинен район хәкими Д. Қошқарбаевқа усыныс келтирилди.

Егинлерди зая етиудеги итибарсызлық нәтижесинде Қараөзек районындағы мына бир мысал жүдә ашынарлық «Мәденият» ауыл хожалығы ижарашылар ассоциациясында жасаушы пуқаралар П. Мадреймов хэм К. Қурақбаевлардың 8 бас ири қара маллары ассоциацияның 30 гектар бийдай атызына түсип, 3 гектар жердеги бийдайды заялайды. Хожалыққа жөми 126237 сұм мұғдарында үлкен зыян келтиреді. Бул пуқаралар қарсысына жынайы ис қозғатылып, тергеу жұмыслары алып барылып атыр.

Егинлерди заялауға жол қойуы техника қуралларын итибарсызлық пенен қарау ұсаған хәрекетлер дерлик көпшилик районларда ушырасып атыр. Мәселен: Қаңлыкөл, Төрткүл, Шымбай, Беруний, Кегейли, Әмиўдөрья районларында да жоқарыда айтылған мәселелер бойынша ауҳал жақсы емес.

Республикамыз экономикасын рауажландыруу хәзирги күнниң баслы мәселеси болып тур. Хүкиметимиз буған кең жол ашып берип, үлкен итибар берип атыр. Бирақ елимиз тоқлығын, абаданшылығын жақсылаудағы унамлы хәрекеттерге жоқарыдағы айтып өткен қәте кемшиликлер бөгет болмақта. Бул кемшиликлерди сапластырууда тек ғана басшы хызметкерлер ғана емес, бәрше-бәрше «елим деп еңиреген» инсанлар, халқымыз ырысқысын ойлайтуғын азаматлар ат салысып мийнет етиўимиз лазым. Сонда ғана елимиз тыныш, абадан өмир сүриўине өз үлесимизди қосқан боламыз.

М. АРЗЫМБЕТОВ,
Қарақалпақстан Республикасы
Прокурорының орынбасары, әдиллик
аға кеңесшиси юридика илимле-
риниң кандидаты.

Бу воқеанинг содир бўлганига ҳали кўп бўлгани йўқ. Уни ўз кўзи билан кўрган одамларнинг уйқусида, еган-ичганларида ҳалигача халоват йўқ. Фожеа тавсилотини бировлардан қулоқма-қулоқ эшитганларнинг титроқлари тинган эмас. Одамзодга инсоф бермаса қийин экан. Сабр бермаса ундан ҳам қийин экан. Қуйида сизга ҳикоя қилиб бермоқчи бўлган дахшатли воқеа туманиз жамоа хўжаликларида бирида содир бўлди.

Бу аёл анча кексайиб қолган. Кун сайин соат сайин кўзларидан нур, қўлларидан мадор кетиб бораёпти. Хиёра тортиб бораётган кўзларини эса чексиз мўнғ эгаллаган. Аммо бу аёл ой—сайин йил сайин қаримади. Бир кечада сочлари кордек оқариб юзига қариллик шарпаси соя ташлади. Энг ёмони қолган умри сен—саноксиз ҳадиклар, кўрқув ва армонлар билан ўтадиган бўлди. — Нима қилайин дунёга сиймай қолдим деб сўз бошлади марҳума С. нинг онаси изтироб билан. Қизганининг қабри аслида менинг қабрим эмасми? Отам деб, онам деб йиғлаганининг армони йўқ. Мен ўла-ўлгунимча болам деб йиғлаб ўтаман, қизимни орзу-ҳавас билан турмушга ўзатганимда менидан бахтли она йўқ эди. Биринчи неварамни кўрганимда бир суюндим, иккинчи неварамни кўрганимда яна бир суюндим. Кўвим билан қизим туппа-тузук яшаб юришувди. Нима бўлди-ю, орага шайтон оралади. Бирини баланд келганида, бири пастга тушай демасди. Кўвимга насихат қилдим, қизимга кўнгил бердим. Лекин бари-бир оиласи тинчимади. Охирги пайтлари ташвишим фақат шулар бўлиб қолди, — дейди онахон.

— Уша маълум воқеа содир бўлмасдан илгари мен қизимнигина неварамнинг 10 ёшга тўлиши муносабати билан табриклиш учун бордим. Тушки пайт кўвим келиб «нега дастурхонни

меҳмонлар келишга тузатмадинг», — деб қизимни ёмон сўзлар билан ҳақорат қилди. Кечки пайт меҳмонлар келди.

(7—8 нафар кўвимнинг ўртоқлари хотинлари билан келди). Қизим бинойиндек хизмат қилди, меҳмонларни кўнгилдагидек кутди. Вақт алламаҳал бўлганлиги сабабли 2 та неварамни олиб ухлашга кирдим. Чамаси соат 3 лар вақтида кўвим келиб мени уйғотиб, «туриб қизингизни олиб кетинг» деди. Ташқарига чиқсам шўр пешона кизим кўвим ҳайдаб юрган автобуснинг филдираклари остида ётган экан. Нима гаплигига тушунмасдан қизимни кўвим ҳайдаб юрган автобусга миңдириб уйга олиб келдим. Қизим ҳеч ўзига келавермагач шаҳар касалхонасига олиб келдик ва шу ерда қизим ўзига келмасдан вафот қилди. Қизимнинг жон талвасасида қичқирганларини кўрганимдан шу 2 кўзим оқиб тушса бўлмасмиди? Иккита норасида гўдакка эртага нима деб жавоб бераман. Онангнинг отанг ўлтирган дейманми? Сиз кай ерда эдингиз, нимага онамни отам чагалдан қўтариб қолмадингиз деса нима дейман...

Суд ҳайъати очиқ суд мажлисида ушбу жиноятли ишни кўриб қуйидагиларни аниқлади.

Судланувчи А. айбни оғирлаштирадиган ҳолларда қасддан жуда раҳмсизлик билан одам ўлдириш жиноятини содир қилган. Судланувчи А. марҳума С. билан қонуний никоҳдан ўтади. Икки нафар фарзанди бўлади. Зеро турмуши давомида улар тез-тез жанжаллашиб турган. Судланувчи А. қизининг 10 ёшга тўлиши муносабати

билан ўртоқларини уйига меҳмондорчиликка таклиф қилади.

Шу кунни тушки пайтда судланувчи уйига келган вақтида дастурхон меҳмон кутлига тузалмаганини кўриб, ғазабланади ва С. ни ёмон сўзлар билан ҳақоратлайди.

Кечки пайт меҳмонлар йиғилишади. Соат кечқурунги 12 лар чамасида С. чой қуйиш учун ташқарига чиқади. Бу пайтда судланувчи А. билан бирга ишлайдиган Б. исмли йигит ҳам ташқарига сигарета чекиш учун чиқади. Бундан гумонланган судланувчи А. турмуш ўртоғи. С. ни қаттиқ рақш остида кетма-кет ура бошлади. Натияжада бехуш бўлиб қолган С. ни судланувчи ўз машинасида онасиникига олиб бориб ташлайди. Марҳума С. нинг ўлимига асосан унинг танасида жуда кўплаган қон талашиб қўқарган жароҳатлар борлиги, калла ва мианинг ёпиқ шикастланиши, бош мианинг қўзғалиб жароҳатланганлиги, бош миёга қон қўйилиши, бош мианинг чиқиши сифатидаги жароҳатлар борлиги сабаб бўлган.

Суд ҳайъати жоҳил эрга тегишли жазосини берди.

Аммо мен бу ерда бир нарса ҳақида фикр юритмоқчиман. Аёл оиланинг кўрки, оилага фойда, осойишталик олиб келади. Аёл учун эрининг бир оғиз ширин каломини ҳар нарсадан улуг. Агар судланувчи А. турмуш ўртоғи С. га ишонса, ҳа энг асосийси улар бир-бирини тушуниб, бир-бирини ишонса балки шу жиноят келиб чиқмаган бўлармиди? Ишонч йўқ жойда оила пайдорига путур кетаверади. Жаҳл келганда ақл қочади деганларидек, кучга

кўп эрқ беравермасдан озгина ўйлаб-фикрлаб ҳаракат қилинганда битта аёл ҳаётдан фожеали кўз юммаган, бўларди, иккита норасида гўдак «онам» деб чирқираб қолмаган бўларди.

Халқимизда «эр-хотиннинг уриши—дока рўмоннинг қуриши» деган гап бор. Ўйлаб қолсан, ростданам шунакамикан? Эр-хотиннинг орасига эси кетган тушади дейишади яна. Тўғримики? Менимча уларнинг атрофида бироз мулоҳаза қилиш зарурга ўхшайди. Давлат ҳам, жамият ҳам худди оиладек гап. У мустақил бўлса жамиятнинг мустақам бўлгани шу чунки оила бизнинг жамиятимизнинг кичик бир бўлагидир.

Уша маълум воқеа содир бўлган кун марҳума С. нинг уйи кимсасиз эмас эди. 10 нафар ақли расо инсонлар бор эди. Зеро, муқаддас ҳадисларда «Биродарлар бир-биримизга меҳрли-оқибатли бўлайлик» дейилган. Қолаверса судланувчи А. нинг ва марҳума С. нинг атрофида маҳалла бор эди, қишлоқ кенгаши керак бўлса унинг айнан мана шу соҳа билан шуғулланувчи доимий комиссиялари ҳам, оксоқоллари ҳам, қайвони онахонлар-у, хотин-қизлар кенгаши ҳам бўлган.

«Эр-хотиннинг уруши—дока рўмоннинг қуриши» деган нақл айбдорларни, ҳақиқий томошабинларни, эл кўзидан яшириб кела олармикан? Йўқ! Ёш тўлиқдан қўчганидан кейин улар билан тортишиб ўтиришининг ҳам, панд-насихатнинг ҳам аслида хожати бўлмас керак. Аллома шоиримиз Абдулла Орипов айтганидек: «Эр-хотиннинг уриши—дока рўмоннинг қуриши» аммо дока рўмон қуригани билан унинг охири тўкилади, аслидек бўлмайди.

Г. РАҲИМОВА.

Тўртқўл туман Ҳуқуқий маслаҳатхона адвокати.

Янги қабул қилинаётган ва умум халқ муҳокамасига кўйилган Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик — процессуал ва Хўжалик процессуал Кодексига қўшимча ва ўзгартириш киритиш учун таклифлар.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайри-қонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга мурожаат қилиш ҳуқуқи кафолатланган.

Фуқаролар, хўжаликлар, ташкилотлар, тадбиркорлар, фермерлар, қўшма ва бошқа корхоналар умуман айтганда, юридик шахслар ва бошқа шахслар мулкчи ҳам номулкий манфаатлари ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун суд ҳокимиятига мурожаат қиладилар.

Ўз ўрнида юридик шахслар ташкилот, корхона, бирлашмалар, ва фуқаролар, фуқаролар ва юридик шахслар ўртасидаги, иқтисодиёт соҳасида ва уни бошқариш жараёнида умумий низоларни ва хўжалик низоларини Судлар ўз ваколатлари доирасида амалга оширадilar.

Судларнинг иш фаолиятини, низоларни суд мажлисида кўриш жараёнини тартибга солувчи Фуқаролик Процессуал ва Хўжалик Процессуал Кодексларидир. (Ф. II. К. ва Х. П. К.)

Айнан шу Кодексларда прокурорнинг суд мажлисидаги иш фаолиятини, унга Конституция билан белгиланган ва «Прокуратура тўғрисида» ги қонуни билан мустаҳкамланган ҳуқуқларини амалга ошириш кўрсатилиб ўтиши лозим. Таъкидлаб ўтмоқчиман «Конституциянинг 118-моддасида «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонуларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан назоратни Ўзбекистон Республикасининг Бош Прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширади», — деб кўрсатилган.

Шунинг учун ҳам, суд процессида прокурорнинг ваколатини ва унинг тутган ролин мустаҳкамлаб Фуқаролик Процессуал Кодекси ва Хўжалик Процессуал Кодексларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш лозим деб ўйлайман.

Янги Фуқаролик—Процессуал ва Хўжалик Процессуал Кодекснинг муҳаюмага Қўйилиши ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар зиммасига катта маъсулият юклаб, уларнинг орасида баҳслашувлар, тортишувлар бўлиб, ҳар бир идора ҳар бир ходим ўз фикр-мулоҳазаларини билдиради. Шу жумладан бизнинг идорамиз ҳам бу янги Кодексларни муҳофаза қилиб ўз фикр-мулоҳазаларини билдирадilar.

Умуман олганда суд системаси бир қонун асосида, яъни «Судлар тўғрисида» ги қонун асосида иш олиб борадилар. Менинг фикримча, шунинг учун ҳам процессуал (жараён) кодекслари

бир-бирига яқин ва ўхшашироқ бўлса, шу соҳада ишлайдиган одамга ҳам ўқувчига ва ўрганувчига ҳам осонроқ бўлади. Ҳозир муҳокама қилаётган процессуал кодексларимиз икки хил судга тегишлидир. Ҳам умумий судга, ҳам хўжалик судига.

Янги чиқаётган кодекслар муқаддам қабул қилинган ва ҳозирда амалда бўлган қонуларга озгина бўлса ҳам асосланган бўлишлари керак. Фикримизнинг далили учун айтсак:

1993 йил 2-сентябрда қабул қилинган ва кейинчалик айрим ўзгартиришлар киритилган. Хўжалик Процессуал Кодекси «Прокуратура тўғрисида» ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни ва бошқа қонуларга.

Мен Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Процессуал Кодекси ва Хўжалик Процессуал Кодексига тубандаги ўзгартириш ва қўшимчаларни киритиш лозим деб ҳисоблайман.

Хўжалик Процессуал Кодекснинг 43-моддаси 6 пунктга (абзац) ва Фуқаролик Процессуал Кодекснинг 45-моддаси 2-абзацига «Қонунда назарда тутилган ҳолларда ёки суд томонидан прокурор ушбу ишда қатнашиши зарур деп топилган ҳолда ишни кўриб чиқишда прокурорнинг иштирок этиши шарт», — деган жойига алоҳида тоифадаги ишларни ва прокурор даввоси билан қўзғатилган ишларни кўришда прокурорнинг иштироки шарт» деб аниқлик киритилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Сабаби, суд ҳам, прокурор ҳам ёки ишда қатнашувчи бошқа шахсларда ҳам қайси қонунда кўрсатилган қонун судлар учун мажбурий эмас, деган ортиқча гапдан ҳоли бўлар эдик.

Хўжалик Процессуал Кодекси 123-моддаси 2-пункти ишни юритиш тўғрисида манфаатдор шахсларни хабардор қилади — деган жойига иш юритиш тўғрисида манфаатдор шахсларни ва прокурорни хабардор қилади — деб қўшилса бўлади. Сабаби муҳокама қилинаётган Фуқаролик Процессуал Кодекснинг 161-моддаси 3-қисмида бу ҳақида кўрсатиб ўтилган.

— Ҳамда Фуқаролик Процессуал Кодекснинг 125-моддасига «ишда иштирок этаётган шахслар суд муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида суднинг ажрими орқали хабардор қилинадilar», — деган жойига ҳам «ишда иштирок этаётган шахслар ва прокурор суд муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилинадilar», — деб қўшимча киритилса. Сабаби, прокурор ўз инициативаси билан ҳам, муҳим аҳамиятга эга бўлган ишга ҳам

БИЗНИНГ ТАКЛИФЛАР

шу ишга қатнашиш зарур, лозим деб топилган вақта қатнашиши мумкин. Бу фойдада ҳоли эмас.

— Хўжалик Процессуал Кодексининг 149, 154-моддаси ва Фуқаролик Процессуал Кодексининг 224-229-моддаси «Суднинг ҳал қилув қарори ёки ажрими ишда иштирок этаётган шахсларга юборилади» — деган жойига «Суднинг ҳал қилув қарори ёки ажрими ишда иштирок этаётган шахсларга, ҳамда прокурорга юборилади» деган қўшимча киритилса.

— Хўжалик Процессуал Кодексининг 157-моддасига «ишда иштирок этаётган шахслар хўжалик судининг қонуний кучга кирмаган ҳал қилув қарори устидан апелляция шикоятни беришга ҳақлидир», — деган жойига «ишда иштирок этаётган шахслар, шахслар хўжалик судининг қонуний кучга кирмаган ҳал қилув қарори устидан апелляция шикоятни беришга ва прокурор протести келтиришга ҳақлидир», — деган қўшимча киритилса.

— Хўжалик Процессуал Кодексининг 174-моддасига «ишда иштирок этаётган шахслар, хўжалик судининг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори устидан кассация шикоятни беришга ҳақлидир», — деган жойига «ишда иштирок этаётган шахслар, хўжалик судининг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори ҳамда апелляция инстанциясининг қарори устидан кассация шикоятни ёки прокурор протест беришга ҳақлидир» — деб қўшимча киритилса.

— Шу мазмундаги ўзгартиш 192-моддасига ҳам киритилса;

Сабаби, муҳокама қилинаётган Фуқаролик Процессуал Кодексининг 322-моддасига суднинг қарорига прокурор кассация протести келтириши мумкинлиги аниқ кўрсатилган.

— Хўжалик Процессуал Кодексининг 194-моддасига «Қуйидагилар назорат тартибда протест билдиришга ҳақли» Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик судининг Раиси ва Ўзбекистон Республикаси Бош Прокурори, Ўзбекистон Республикаси ҳар қандай хўжалик судининг ҳал қилув қарорлари ва қарорлари устидан, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Раёсати қарорлари бундан мустасно.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди раисининг ўринбосари ва Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг ўринбосари ҳар қандай хўжалик судининг ҳал қилув қарорлари ва қарорлари устидан Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик судининг ҳал қилув қарорлари ва қарорлари бундан мустасно», — деган жойига,

Қорақалпоғистон Республикаси Хўжалик судининг раиси, вилоят хўжалик судлари раислари

«Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят ва Тошкент шаҳар прокурори тегишли тарзда Қорақалпоғистон Республикаси Хўжалик судининг ва вилоятлар хўжалик судларининг ҳал қилув қарорларига, апелляция ва кассация инстанциясининг қарорларига», — деб қўшимча киритилса. Сабаби, бу ҳолат хозиргача қўлланилиб келинган хўжалик Процессуал Кодексига (87-модда) «Прокуратура тўғрисида» ги қонунда (39-модда) мустаҳкамланган. Шунга яқин ҳолат ҳозир муҳокама қилинаётган Фуқаролик Процессуал Кодексига (351-модда) ҳам кўрсатилган.

— Хўжалик Процессуал Кодексининг 197-моддаси ва Фуқаролик Процессуал Кодексларининг 353-моддасида «Ушбу кодекснинг 194-моддаси (ХПК да) 351-моддаси (ФПК да) кўрсатиб ўтилган мансабдор шахслар назорат тартибда протест билдиришга асослар этиш учун ишни тегишли судлардан мавжудлиги тўғрисидаги масабани ҳал талаб қилиб олишга ҳақлидир», — деб кўрсатилган жойига юқоридагилардан ташқари «Қорақалпоғистон Республикаси Олий Судининг ва Хўжалик судининг вилоятлар ва унга тенглаштирилган судларнинг ва хўжалик судларининг раисларининг ўринбосорлари, шунингдек Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва унга тенглаштирилган прокурорларнинг ўринбосорлари тегишли судларнинг 1-босқичида, апелляция кассация ва назорат босқичида кўриб чиқилган ишларни ўрганиб чиқиш учун талаб қилиб олишга ҳақлидир» — деб қўшимча қилса: Сабаби бўлган Хўжалик Процессуал Кодекси бу ҳолатлар ҳам шу давргача амалда ва Фуқаролик Процессуал Кодексига Ўзбекистон Республикасининг «Прокуратура тўғрисида» ги қонунида (38-модда) кўрсатиб ўтилган.

Ишларни берган билан ҳеч кимнинг шаънига доғ тушмайди обрўси тўкилмайди, асингча ўзларимизда юборилган хатоларни ўзларимиз тузатиб олиб, марказга кетадиган шикоятлар ва арзларни бирмунча камайтириб, инсонларнинг шаҳарма-шаҳар ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун кезиб юришларига бироз бўлса ҳам чек қўйиб моддий ва маънавий зарарларининг камайтиришга ёрдам берган бўламиз.

Д. ХУДАЙБЕРГЕНОВ,

Қорақалпоғистон Республикаси прокурорининг ўринбосари, адлия маслаҳатчиси.

Райондаги барлық хуқық қорғау органлары жәмәәтшилик пенен тығыз байланыста болып, жынайтшылықтың алдын алыу, жынайтшылық ушырасқан жағдайда оған тийисли шаралар көрип барыуда әмелий ислерди турмысқа асырмақта. Солайда болса, халық арасында хәр түрли жынайтшылық түрлери жекке сийрек болса да ушырасып турады. Өзбекстан Республикасы гәрәзсизликке ерискеннен кейин хәр бир инсанның өз мүмкиншиликлерин пайдаланып турмыс кешириуге бар талантын жумсауға нең жол ашылды. Солайда болса жеңилдин асты, ауырдың үсти менен жүрип халыққа пайдалы жұмыс ислемей күн кешириуге хәрәкт ететугын пуқаралар ушырасады. Халықтың мүлкин урлап күн кешириуге хәрәкт ететугын айырым пуқаралар иркилип тийисли жуўапкершиликке тартылды.

Мәселен, усы жылы 3 май күни Абдуллаев атындағы колхоздың № 5

курткасының қалтасын қарап, 5 мың сұм хәм 150 АҚШ долларын урлап, қашып кеткен. Уақыя 21 февраль күни болған еди. Көп узамай уры Амангелди Акаев ишки ислер бөлими хызметкерлери тәрәпинен мәс халында базарда ақшаларды саўып жүргенде иркилди. Бул уры бурында 4 жылға судланғанынан жуўмақ шығармай және жынайтқа қол урған. Нәтийжеде 8 жыл азатлықтан махрум етилди.

Түркменстан Республикасының бизин менен қоңсылас Түркменбашы районьнда жасайтуғын Режеп Мурадов соңғы еки жыл ишинде районымыздан бир неше малды урлап сатып пайдаланған.

1995 жылы 1 июльда районьмыздың пуқарасы Батыров Чаршемниң 2 бас қашарын урлап алып кетип Түркменстанда сатқан. Бул урлығы билинбей кеткен уры Режеп Мурадов «Дәмиккенен қуныққан жа-

УРЫ БАЙЫМАЙДЫ

агроучасткасына тийисли тележкаға тийеули турған, егиу ушын әкелинген шигитен 12 қалтасын (салмағы 183 килограмм) усы колхоздың турғыны Оңғарбай Таўбаев урлап қорасына жасырып қойғаны анықланып, оның бурын судланбағаны себепли, екінши топар майып екени есапқа алынып хәм өз ислеген айыбына қатты пушайман болғанлығы себепли 16 мың сум муғдарында жәрима салынды.

«Урыға базардағы тығылыспа қолайлы» дегендей «Целинстрой» көшпели механизацияласқан колоннасында қарауыл болып ислейтуғын Әдилбай Жуманазаров өзиниң хызмет жағдайынан пайдаланып складтағы цементтен 80 килограммын урлап түниң саат 3 лердиң шамасында әкетип баратырғанында иркилген. Ол өзи ислейтуғын кәрханаға 3154 сумлық зыян келтиргени ушын иси судқа өткерилип, тийисли шара көрилди. Буган не айтуй мүмкин, Мәмлекеттиң халықлық мүлкин қорғайды деп исенген адамларымыз усындай талан-таражлыққа жол қойса?

Турмысымызда түрли адамлар ушырасады. Ата бабамызда «Бир күн дүз ишкен жериде, қырық күн сәлем бер» деген даналық нақыл бар. Бирақ ишкен асын ақламай, дүз ишкен жерине қыянет ислейтуғында адамлар ушырасады. Нәкисте туратуғын Амангелди Акаев, Шоманайлы танысы Рахат Бекмуратовтың үйине қыдырып келеди. Үйде аұқатланып, мийман болғаннан кейин сыртқа шығып келиу бәнеси менен үй ийелерин алдап, сыртқы есиктиң қасында кийим илдириште илдириули турған Рахаттың

ман» дегендей жынайтлы исин дауам етип, «Айбүйир» колхозында жасайтуғын Сапар Гарахановтың 7 жасар атын урлап минни кеткен (1995 жылы 1 октябрде) хәм сатып жоқ еткен. Бул урлығы ашылмаған уры жәнеде бизиң районьмызда урлық ислериде дауам етип, 1995 жылы 4 ноябрде Шоманай колхозында жасайтуғын Молдаш Малбасовтың бир сыйырын жетеклеп алып кетип Гөне Ургениш қаласына барып сатқан. Сол жылы 7 декабрь күни районьның «Дослық байрағы» колхозында жасайтуғын Аташ Ашыровтың 4 жасар атын урлап әкетип сатып жиберген. Ал, 10 декабрь күни Түркменстанның Түркменбашы районына қараслы бизиң менен қоңсылас С. Ниязов атындағы колхоздан Жумағалый Нурмуғамбетовтың 4 жасар атын урлап минни кетип, сатып жиберген. Ыйылғы жылы январь айында Шоманай колхозында жасайтуғын Бахтияр Серикбаевтың 4 жасар атын урлап алып кетип сатып пайдаланғаннан кейин уры қолға түсип, қара курсиге отырды. Ол еки жылдың ишинде 6 пуқараның 7 бас қара мал хәм атларын урлап түрли бақаларда сатып пайдаланғанлығы себепли 10 жылға азатлықтан махрум етилди.

Атабадан киятырған «Уры байымас, сук семирмес» деген даналық пикири бар. Урлық хеш кимге дәулет келтирмейди. Урының қалтасы тесик деген пикир бийкарга айтылмаған.

Қошқарбай БАЗАРБАЕВ

Ишки ислер уйымларында тергеу хәм сорастыруу, мәмлекетлик салық бас басқармасында сорастыруу үстинен бақлау бөлим прокуроры.

ауқалларын көрип шыққан Қарақалпақстан Республикасы тәбиятты қорғау мәмлекетлик комитетиниң көшпели коллегиясында да көрсетилип өтилген еди. Тилекке қарсы, бул нызам талаптарын бузыу жағдайлары дауам етпекте. Өзбекстан Республикасының бул бағдардағы нызам талаптарында жерден жуўапкерсизлик пенен пайдаланыу, атап айтқанда елатлы пунктлерде жақын жерлерге, ауыл арасына салы егиу қадаған етилген. Салы егини елатлы пунктлерден кеминде 2 километр қашықтықта егилиуи керек. Соның менен бирге шәртли түрде санитариялық, гидротехникалық хәм агротехникалық талаптар сақланыуы, хәр қыйлы жуқпалы кеселликтерди тарқатыушы сүйир шыбынлардың көбейуине, жердиң бузылыуына жол қоймаулары шәрт.

Нызам талаптарында қадаған зоналарға яки жоқарыдағы шәртлер орынланбаған жағдайда етилген салы егини сүрип тасланыуы тийис, делинген. Солайда болса район аймағында бул нызам талаптарын бузыу жағдайлары орын алмақта. «Дийқан-абад», дийхан-ферхер хожалықлары бирлеспесиниң (баслығы К. Қудыяров) жергиликли озин-өзи басқаруу уйымы менен бирликте көзден өткергенимизде жоқарыда айтты өткен қағыйдалар хәм Қарақалпақстан Республикасы «Жер қақында»ғы Нызамының 52 статьясы талаптары бузылып атырғанылығы мәлим болды хәм оған шара көриу

Үлкемиздин әжайып адамлары

ХАЛЫҚ УШЫН ТУҰЫЛҒАН ИНСАН

Ассалаўма әлейкум—деп бул әжайып инсанның босағасынан туңғыш рет атлап, қос қоллап оның менен сәлеместим. Ол мени әлпайымлық пенен, жыллы жүз бенен жүдә-жақсы күтип алды. Әлпайым ғана хал-ауқал сорасты.

Мен сөз етип отырған бул әжайып инсан Дәуимшар Ожраевтың исми көпшиликке таныс. Бул инсанның басып өткен өмир жолы мисли бир тарих десек қәтелескен болмаймыз.

Дәуимшар Ожраев 1925-жылы Хожели районы, хәзирги «Найман» колхозында хызметкер семьясында дүньяға келди. Әкеси Ибрайым Ожраев 1896 жылы Гөне Ургениште тууылып, Хожели қаласында өспн ержетеди. Ибраим Ожраев Октябрь революциясынан кейин, 1930 жыллары Ташкент қаласында САГУды питкерип Қоңырат Район комитетинде инструктор болып жұмыс ислеген. Кейин ала Тахтаөпир Райком секретары, Кегейли Райком секретары, Кегейли районы Ахунбабаев колхозының баслығы хәм басқа бир қанша орындарда жуўапкерли лауазымларда хызмет етеди.

Дәуимшар Ожраевтың анасы Ханум Ожраева, 1952-жылы Кегейли районьнда қайтыс болады.

Әжайып әке, әдиули ана—перзенти Дәуимшарды Кегейли районьндағы М. Горький атындағы орта мектепке оқыуға берди. Мектеп оқыушыларының ишинде зийрек, инталы Дәуимшар Ожраев мектепте оқып жүрип, өз ерки менен соранып фашист басқыншыларына қарсы урысқа атланды. Еле 18 ге толмаған Дәуимшардың Мичуринск қаласында пияда әскерлер таярлайтуғын училищедә оқыуына туура келди. Ол бул училищени 1944 жылдың июньнда питкерип, киши лейтенант атағына ийе болып сауаш-майданына жиберилди. 3—Белорус фронтының 39 гвардиялық армиясының құрамындағы 91 дивизияның 219 гвардиялық полкинде взвод командирин уазыйпасын атқарып, Прибалтика Республикаларының бир қанша жерлерин басып өтип, Вильнюс хәм Шяйлай қалаларын ненен басқыншыларынан азат етеди. Шығыс Пруссия операциясына қатнасады.

1945 жылдың 16 январы еди. Германия жерлериндеги душпанлар менен

район Хәкимине усыныс етилди. Бул хожалықты аралап ауыл турғынлары менен бирме-бир сөйлестик. Ауыл турғыны Жуман деген жасы үлкен ғары жерлеримизде изей жоқары көтерилип кетти, бағлар қуурап атыр, деди. Шынында бул хожалықта салы тап үйлердиң түбине дейин егилген.

«Дослық байрағы» дийхан-фермер хожалықлары бирлеспесинде де усы кемшиликлер орын алған. Нәтийжеде Өзбекстан Республикасы хәкимшилик жуўапкершилик қақындағы кодексиниң 68-статьясы талаптарын бузғаны ушын пуқара Тиркеш Фикиевке 650 сұм, Аралбай Мадаминовқа 550 сұм жәрийма салынды хәм мәселеси районьлық прокуратураға өткерилди. Бирлеспесиниң 2 ректар бағы А. Мадаминовтың салы екенинен қуурап қалған.

Қарақалпақстан Республикасының «Жер қақында»ғы нызамының 15-статьясы талаптары «Айбүйир» дийхан-фермер хожалықлары бирлеспесинде де бузылыуына жол қойылған. Нәтийжеде бул хожалық аймағында экологиялық жағдай оғада ауыр. Соның ушын бас агроном Балтабай

болған ғажжа-ғаж урыслардың биринде Дәуимшар Ожраев шеп қолынан қатты жарадар болып, Вильнюс госпитальна жибериледи. Бул жерде бир қанша уақыт емленип 1945 жылдың июнь айында аман сау, Жеңис пенен өзи өсип ер жеткен ауылы Кегейлиге қууысады.

Елимизде паракатшылық хәким сүре басады. Дәуимшар Ожраев урыстан келгеннен кейин әскерий комиссариатта бөлим баслығы уазыйпасын атқарады. 1946 жылы Ташкент қаласындағы юридикалық институтқа оқыуға түсип, оны 1950 жылы табыслы тамамлап 1950—1951 жыллары Хорезм областы прокурорының жәрдемшиси болып хызмет етеди. Ал 1951 жылдан 1954 жылға шекем Хорезм областының Янгибазар районы прокуроры болып жұмыс иследи. Усы жылы ол Москвадағы М. В. Фрунзе атындағы СССР юридикалық Илимлер академиясының, бир жыллық курсын айрықша бақалар менен тамамлады. Академияны питкерип келгеннен соң Қарақалпақстан АССРының прокуроры болып иследи.

Дәуимшар Ожраев Өзбекстан Компартиясының Хожели хәм Әмиўдорья районьлық комитетлериниң биринши секретары хызметинде, ал 1972 жылдан 1985 жылға шекем Өзбекстан Әдиллик Министриниң 1 орынбасары болып 12 жыл, 1987 жылға шекем ҚҚАССР Әдиллик Министри болып мийнет етип ақ жүзли абырай менен хұрметли дем алысқа шықты.

Бул әжайып инсанның мийнетлери хәкиметимиз дыққатынан шетте қалмады әлбетте. Ол «Октябрь революциясы» ордени, «Мийнет қызыл байрақ» ордени, «Хұрмет белгиси» орденлери менен бирге бир қанша медаллар менен сыйлықланды.

1975 жылы 14 ноябрде Дәуимшар Ожраевқа «Өзбекстан ССРына хызмет көрсеткен юрист» атағы берилди.

Өмирлик жолдасын Маржан Кенжалиева менен 52 жылдан берли биргемиз. Бир ул, бир қызды камалга келтирдик. Қызымыз Шара Ожраева хәзир Ташкент қаласында жасайды, семьялы, төрт перзентиниң анасы. Улымыз Сәбит Ожраев өзимиз бенен бирге жасайды. Семьялы, сүйикли перзентлериниң әкеси, Ауыл—суу хожалығы министрлигинде бас қөнийге. Қудайға мың қәтле шүкир, алты ақлық, бир шаулық сүйип отырмыз. Қартайған шағымызда усы перзентлеримиздиң қызығын көрип ютырғанымыздың өзи бизге үлкен бахыт—дейди, Дәуимшар аға жүзи қуанышқа толып.

Әлбетте өмиринше халыққа ҳадал хызмет етип келген бул әжайып инсан исмин көкке көтериу биз ушын уллы мәртебе. Биз арамызда бундай инсанлардың барлығы менен мақтанамыз.

Арамызда Дәуимшар Ожраевтай инсанлар бар екен, олардың исмин тиллерде дәстан етсек арзыйды. Иләйым перзентлериниңиз, халқымыз алдында бәрқулла аман болғайсыз—Дәуимшар аға.

П. ХАБИБУЛЛАЕВ, журналист.

Атамуратовқа 1200 сұм жәрийма салынды.

Жуўмақлап айтқанда районда Қарақалпақстан Республикасының «Жер қақында»ғы Нызам талаптары басшылыққа алынбағанын жердиң қунарлылығы төменлеп кетпекте. Айырым хожалық басшылары усы жерге мақлай терлетип төгин төкпеген, «ис билермен», «салы егиуди билетугын» кимселер менен жасырын келисим дүзип, жерди урлауды, қорлауды дауам етпекте. Сөйлесип қарасаң хожалық басшылары суу жетпейди, егинлер шөллеп атыр, деп налайды, бирақ жасырын келисим дүзип, өз қара басының мәни ушын салы етириуди қоймайды. Ал пуқаралар егинге суу жетпей бир-бири менен жәнжеллеседи. Жерге жаман көз-қараста болыу унамсыз ақыбетлерге алып келеди.

М. АБДУЛЛАЕВ,

Қарақалпақстан Республикасы тәбиятты қорғау мәмлекетлик комитетиниң жер ресурстарын қорғау бойынша районьлық инспекторы.

АНА ЖЕР—ДЕП АЙТАМЫЗ—АҰ...

Район аймағында қоршап турған орталықты қорғау хәм тәбийи ресурстардан үнемли пайдаланыу бойынша мәмлекетлик қадағалау жұмыстарын алып барыу Қарақалпақстан Республикасы тәбиятты қорғау мәмлекетлик комитетиниң райондағы әәкилине жүкленген. Бизди қоршап турған орталықты мәмлекетлик көз қараста қорғау бойынша жүргизилетуғын жұмыстардың ең баслысы сол аймақтағы тәбийи ресурстарды хәм жасаушы адамлардың ден саулығын сақлау болып табылады.

Арал теңизи кризиси ақыбети биз жасап турған аймақтағы тәбийи орталыққа керн тәсирин тийгизип ғана қоймастан адамлардың ден-саулығына, экономикасына хәм социаллық-мәдени турмысына үлкен зыян келтирмекте. Мәселен, ишимлик суудың күшли минералласыуы, патасланыуы хәм халық атымосферасының бузылыуы халықтың ден саулығына жаман тәсир жасамакта.

Усындай ауыр ауқалда Қарақалпақстан Республикасының «Жер қақында»ғы Нызам талаптарының бузылыуы жағдайлары жылдан-жылға артып барадыр. Бул жағдайлар қақында Қарақалпақстан Республикасы «Жер қақында», «Суу хәм суудан пайдаланыу қақында»ғы хәм қоршап турған орталықты қорғауға байланыслы болған басқада нызам талаптарының Шоманай районьның агросанаат комплекс тармақларында орынланыуының барысын, халықтың социаллық-гигиеналық

НЫЗАМЛЫҚТЫ ТЭМИЙИНЛЕЙМИЗ

Қуяшлы Өзбекстан Республикасы ғәрезисизликтиң арқасында келешекте демократиялық хуқықый мәмлекет қурыў жолында исенимли қәдемлер таслап киятыр. Хәрекет етип турған нызамларға бир қанша өзгерислер киргизилмекте. Жақында бизиң жәмийетшилик хабаршымыз К. Әбдиқайыров Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Суды баслығының орынбасары А. Султансүйинов пенен ушырасып нызам талапларының қалай орынланып атырғанын ҳаққында бир неше сорауларға жууап алды.

Сорау: Суд ҳәкимиятының ұазыйпалары нелерден ибарат?

Жууап: Өзбекстан Республикасы өзиниң ғәрезисизлик алған күнлеринен баслап-ақ суд ҳәкимиятының жууапкершилигин арттырыўға айрықша күл болди. Буның тийкарғы себеби келешекте демократиялық хуқықый мәмлекет дүзиў ушын нызам хәмме нәрседен үстин турыўы талап етиледди. Егерде нызам талаплары дурыс саррас орынланбаса демократиялық жәмийет дүзиў хәм базар қатнасықларына өтиў ҳаққында сөз болыўыда мүмкин емес. Нызам алдында хәмме теңдей жууапкер.

Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Судында нызамлылықты тәмийинлеў бойынша бирқанша нәтийжели жумыслар исленип атыр. Биз өз жумысларымызды Өзбекстан Республикасының Олий Мажилисиниң 1993 жыл 2-сентябрьде қабыл еткен «Судлар ҳаққында»ғы қарары тийкарында жүргизип атырмыз. Соның менен бирге 1993 жыл 9-апрель күнги қабыл етилген Қарақалпақстан Республикасы Конституциясының талапларын басшылыққа алып өз жумысларымызды конституция талапларына сай жүргизийге кеўил бөлемиз. Усы Конституцияның 101 статьясында судлар ҳеш кимге ғәрезли болмаўы кереклиги, олардың әдил судлаўды ис жүзинде турмысқа асырыўды, судлардың тек ғана нызамға бағынуўы, олардың жумысына биреўлердиң араласып судларға қысым жасаўы жынаятқа алып келетуғынлығы атап көрсетилген. Сон-

дай-ақ судтың хуқимисиз ҳешқимниң қамаққа алынуўына жол қойырмайтуғынлығы атап көрсетилген.

Судта жынаят, пуқаралық хәм ҳәққийлик ислери қаралады. Судтың ұазыйпасы пуқараларды жынаят ислегенде судлаў ғана емес, ал олардың хуқықларын қорғаў болып есапланады.

Сорау: Соңғы ўақытлары Өзбекстан Республикасында хәрекет етип турған нызамларға бирқанша өзгерислер киргизилди. Усы өзгерислер ҳаққында да айтып берсеңиз?

Жууап: Хәрқандай нызам ол қатып қалған нәрсе емес. Егерде нызам халықтың өсип баратырған талапларына жууап бермейтуғын болса әлбетте өзгерислерге ушырайды. Соңғы ўақытлары нызам шығарыўшы ҳәкимият пенен суд ҳәкимиятлары арасындағы байланыс бирқанша жақсы жолға қойылды. Бир жақы жери нызамларды халық депутатлары кең мийнеткеш халық массасы менен ойласа отырып оны өз-ара талқылағаннан кейин ғана нызам шығарыўшы ҳәкимиятқа ұсынады. Бул нәрсе нызам шығарыўшы ҳәкимият пенен кең мийнеткеш халық массасы арасындағы байланыстың жолға қойылуўына нызам талапларына жууап бериўине мүмкиншилик туўғызбақта.

Суд системасы жолға қойылмаған елде демократия болыўы мүмкин емес. Себеби хәр бир пуқара, юридикалық тәрәп өзиниң бузылған хуқықын тек суд арқалы ғана қорғайды. Сонлықтанда ата-бабаларымыз «Қазың әдил болмаса, дадыңды кимге айтасаң» деген. Бұрынғы СССР дәуириндеги суд пенен хәзирги суд арасында бирқанша өзгерислер бар. Хәзирги суд системасы демократиялық хуқықый жолға тусип ески суд системасынан пүткиллей өзгешеликлерге ийе.

Өзбекстан Республикасы Президенті И. Кәримов ғәрезисизликке ерискен дәслепки күнлерден баслап-ақ судлардың жумысларына айрықша кеўил бөлип 1992 жылы болып өткен Өзбекстан Республикасы Олий Мажилисиниң Х-сессиясында сөйлеген сөзинде былай

деген еди: «Суд ҳәкимияты ол ғәрезисиз ҳәкимият», Оның тийкарғы ұазыйпасы—нызамлардың булжытпай орынланыўын хәм пуқаралардың нызамларды сөзсиз орынлаўын тәмийинлеўден ибарат».

Соңғы ўақытлары Өзбекстан Республикасы Олий Мажилиси тәрәпинен Өзбекстан Республикасының жынаят кодекси жынаят процессуал кодекси, Мийнет кодекси хәм Пуқаралық кодекслер қабыл етилди. Дәуиримизге ең әҳмийетли болған бул жаңа кодекслер қабыл етилгенде өзимиздиң турмыс өзгешеликлеримиз пухта үйренилип жер жүзлик талапларға жууап бериўине айрықша кеўил бөлиндди.

Солай етип бул кодекслерге бирқанша өзгерислер киргизилип, кең мийнеткеш массасы арасында кең түрде додаланып олардың усыныс хәм пикирлери тийкарында ислеп шығылды.

Сорау: Жаслар арасында хәрқандай жынаяттың алдын алыў бойынша қандай жумыслар исленип атыр?

Жууап: Әлбетте жаслар бизиң келешегимиз. Лекин соңғы ўақытлары жаслар арасында жынаят ислеў жағдайларының ушырасып атырғанын жүдә өкинишли. Хәр қандай жынаятты қараўдан гөре оның алдын алған жақсы нәтийже бередди. Ислам дининиң тийкарғы қуралы болған «Қуран» ҳаятларында (сүрелеринде) бала тәрбиясына анасының қарнында екенлигинде баслаў кереклиги көрсетилген. Соның ушында халқымыз «Баланы жастан» деген.

Жаслар арасында спиртли ишимликлерге қумарлық, гиябентлик затларды қабыл етиў сыяқлы жарамсыз иллетлер елде болса ушырасып киятыр. Әлбетте, бундай жаслар жынаятты ислерди ислеўге бейим болады.

Жаслар арасында хәрқандай жынаят ислериниң алдын алыўда ең дәслеп ата-ананың хызмети айрықша. Хәр бир ата-ана өз балаларын жаслаўынан мийнет ислеўге үйретиў керек. Гейпара ата-аналар өз балаларының не менен шугылланатуғынлығына кеўил

бөлмейди. Соның нәтийжесинде гейпара балалар ата-аналары қадағаламағанлықтан урлық ислеў, төбелесиў пуқаралардың қалтасына урлыққа түсиў сыяқлы жарамсыз әдетлер менен шугылланады.

Сондай-ақ жергиликли өзін-өзи басқарыў уйымлары ақсақаллары жаслар арасында жынаятлы ислердиң алдын алыў жумысларын хәзирги күнниң дәрежесинде жүргизе алмай атыр. Жергиликли өзін-өзи басқарыў уйымлары ақсақаллары жас өспиримлер менен бирге ислесиў бойынша комиссия дүзип, ишки ислер бөлиминиң участкалық инспекторлары менен бирликте жаслар тәрбиясын қолға алатуғын ўақыт жетти деп ойлаймыз.

Соңғы ўақытлары жаслар арасында неке бузыў жағдайлары жылдан-жылға көбейип атыр. Мәселен, Қарақалпақстан Республикасының қалалық хәм районлық судларында 1995 жылы 935 пуқаралық ислери бойынша ерли зайыптардың некесин бийкар етиў бойынша ис қаралса, 1996 жылы 1018 ис көрилген. Әлбетте хәр бир ис бойынша орташа 2-3 бала болғанда 3000 баланың атасы яки болмаса анасы жоқ тәрәп алимент алады.

Тереңирек ойланып қарасақ жаслар арасында неке бузыўдың тийкарғы себеплери соңғы ўақытлары арқа районларда жигитлердиң қызлардың еркине қарамастан алып қашыў жағдайлары себепли болмақта. Бир-биреўин жақсы билмегенликтен хәм бир-биреўин сүймегенликтен неке бузылыў фактлери ушырасып атыр.

Нызам—бул елимиздиң айнасы. Нызам талаплары дурыс хәм саррас орынланғанда ғана елимизде экономикалық реформаларды тереңлестирип базар қатнасықларына өтиў мүмкин. Биз алдағы ўақытларда нызам талапларын орынлаўды тәмийинлеўде өзлеримиздеги мүмкиншиликлерден пухта пайдаланып суд ҳәкимиятының халық алдындағы абыройын арттыра беремиз.

Гүрриңлескен: К. ӘБДИҚАЙЫРОВ.

(Хазил—Хузул)

Кулихона

Химоячи: — Ишни сенинг фойданга ҳал қиламан. Химоя харажатларини тўлашига пулинг борми?

Ғри: — Пулим йўқ. Машинам бор.

Химоячи: Жуда яхши. Сени қандай айб билан қамадилар?

Ғри: — Машина ўғирлаганим учун.

***

Турма ходими:
— Нега яқин қариндошларинг сенга хат ёзишмайди?
— Бунга ҳожат йўқ, — да, — деб жавоб беради, махбус.
— Нега?
— Уларнинг ҳаммаси шу ерда.

***

Полициячилар кўчадан ўтаётганни тўхтатиб сўрашапти:
— Қаёқдан келаяпсан?

— Митингдан.
— Қани, машинага чиқ.
Сен-чи?

— Митингдан.
— Машинага! Сен қаёқдан?
— Уйдан...
— Бўлмаса, олдин тезгина митингга бор. Кейин машинага чиқ.

***

Талаба уйига хат ёзибди: «Ойи-жон институтда ўқияпман.

Ҳамма машғулотга явобусда боради, мен таксида бораман.

Онасида жавоб келипти: «Уғлим бошқалардан ажраб туриш яхши эмас, автобус сотиб ол-да, эл қатори автобусда қатна».

***

Полиция идорасида ўғридан сўрашди:

— Сиз нега доимо уйингизга яқин жойдаги хонадонларга ўғирликка тушасиз?

— Хозирги нозик замонда уйингни анча вақтга ташлаб кетиб бўладими? Эҳтиёт бўлган яхши-да...

***

Судья: Сиз жабрдийда чўмилаётганда кийимларини ўғирлаб кеттибсиз. Уйингизни оқлаш учун нималар дея оласиз?
— Айбланувчи: У ерда чўмилиш таъқиқланган, тақсир.

***

Бир одам кўчада кетаётиб ҳадеб қарсақ чалади.

— Нима қилаяпсиз?
— Тимсоқларни ҳайдапман.
— Бу ерда тимсоқ йўқ, — ку.

— Ҳайдаганим учун хам йўқ да.

Елимизде халық тынышлығын тәмийинлеўде Қараөзек районы милиция хызметкерлериниң қосып атырған үлеслери оғада үлкен. Сиз көрип турған сўўретте (солда) Қараөзек районы жеке

қурам ислери бойынша баслығының орынбасары капитан Жалғас Қадирбергеновтың жумыс ўақты.

Сўўретке түсирген Парахат МАТЖАНОВ.

РҮЗНОМА ХИЗМАТИНГИЗДА

Адлия ва суд идоралари, прокуратура, ички ишлар, адвокатура хамда солиқ инспекцияси, боқхона ва бошқа юридик ташкилотлар, қорхоналар, барча-барча жамоатлар фаолияти ўз соҳифаларида, мунтазам ёритиб хуқуқий

таълим самарадорлигини оширишга намарбаста бўлган «Адам хәм Нызам» «Инсон ва қонун» хуқуқ газетасига 1997-йил учун обуна давом этмоқда.

Тахририят.

«АДАМ ҲАМ НЫЗАМ»

ШӨЛКЕМЛЕСТИРИҶИШЛЕР: Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы, Әдиллик Министрлиги хәм Ишки ислер Министрлиги

Газета А-3 форматында нускасы 7300 569 буйыртпа менен басылды. Газета айына 3 мәртебе шығады.

Бас редактор

Роза КӨБЕЙСИН қызы.

Редакцияның жәмийетлик кеңесгөйлери:

Парахат АЙТНИЯЗОВ, Сейтназар ЕРЖАНОВ Батыр МАТМУРАТОВ, Халимурза МАМУТОВ, Фархад НИЗАМОВ, Азат НУРЖАНОВ, Жаңабай САДЫҚОВ, Жаңабай ШЫЛМАНОВ, Замира ШАМУРАТОВА, Ҳакимбай ҲАЛИМОВ.

Мөкан жайымыз;

Инд: 742000. Нөкис қаласы Ғәрезисизлик көшеси № 44 жай. телефон; редактор; 4—47—59.

Басыўға рухсат етилген ўақты 15. 00 Индекс 64624